

Тема 5. Раціональне використання та охорони земель лісового та водного фонду

Лектор: проф. Купріянич І.П.

План лекції

1. Раціональне використання та охорони земель лісового фонду
2. Охорона земель водного фонду
3. Охорона водно-болотних угідь

1. Раціональне використання та охорони земель лісового фонду

Землі лісогосподарського призначення -

- це землі, вкриті лісовою рослинністю, а також не вкриті лісовою рослинністю, нелісові землі, які надані та використовуються для потреб лісового господарства.

Згідно ст.5 Лісового кодексу України **до земель лісогосподарського призначення** належать

лісові землі, на яких розташовані лісові ділянки, та нелісові землі, зайняті сільськогосподарськими угіддями, водами й болотами, спорудами, комунікаціями, малопродуктивними землями тощо, які надані в установленому порядку та використовуються для потреб лісового господарства.

До земель
лісогосподарського
призначення не
належать землі,
зайняті:

- зеленими насадженнями у межах населених пунктів, які не віднесені до категорії лісів
- окремими деревами і групами дерев, чагарниками на сільськогосподарських угіддях, присадибних, дачних і садових ділянках
- позахисними лісовими смугами на землях сільськогосподарського призначення.

**Землі
лісогосподарського
призначення можуть
перебувати у власності**

державній,

комунальній

приватній.

*Громадянам та юридичним особам за рішенням органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади можуть безоплатно або за плату передаватись у власність замкнені земельні **ділянки лісогосподарського призначення загальною площею до 5 гектарів** у складі угідь селянських, фермерських та інших господарств.*

Громадяни і юридичні особи в установленому порядку можуть набувати у власність земельні ділянки деградованих і малопродуктивних угідь для заліснення.

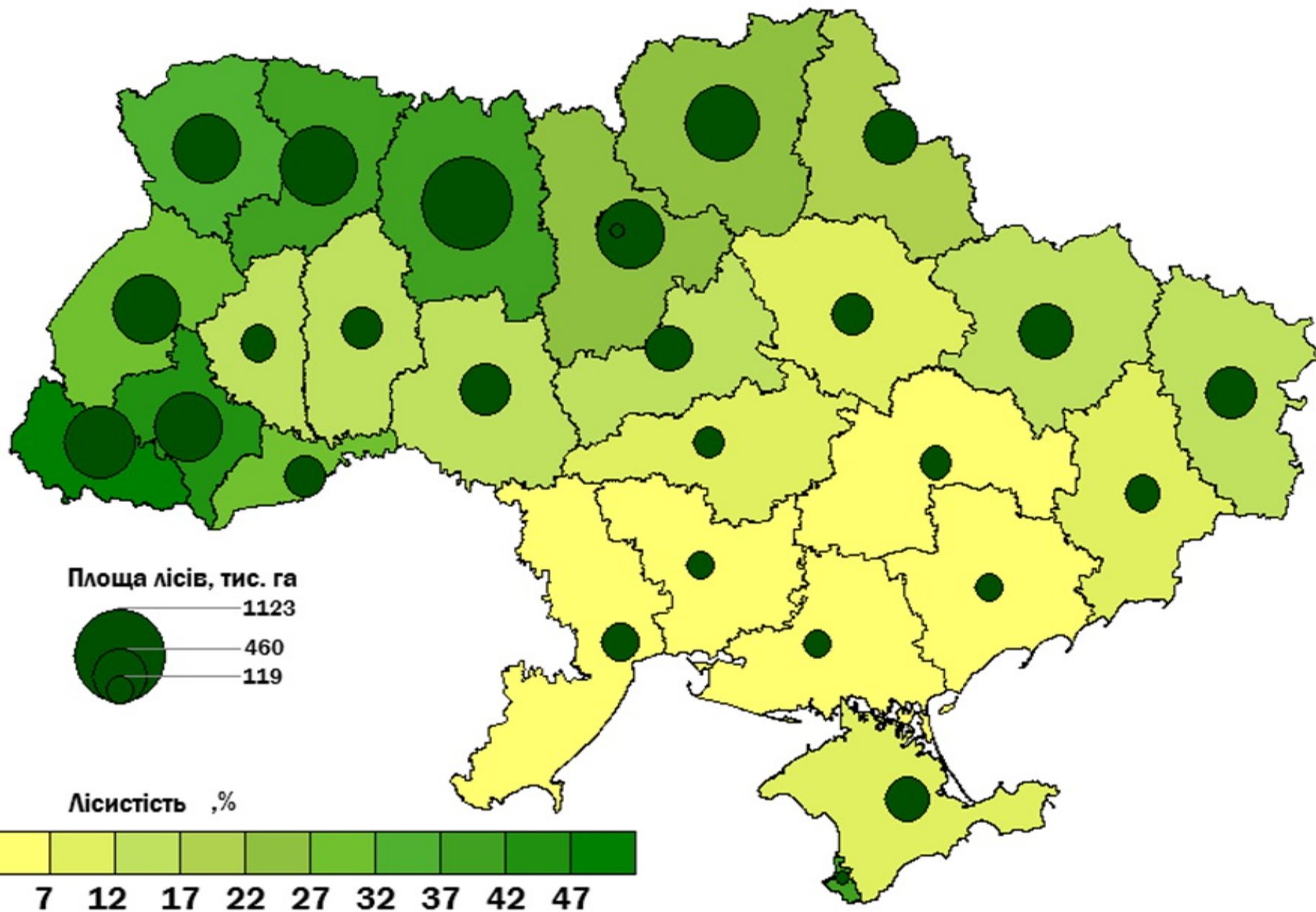
*Ліси України за
своїм
призначенням і
розташуванням
виконують*

- водоохоронні,
- захисні,
- санітарно-гігієнічні,
- оздоровчі та інші функції
- забезпечують потреби суспільства в лісових ресурсах

Загальна площа **лісового** фонду **України** становить – 10,4 млн га, із яких вкритих лісовою рослинністю – 9,6 млн га. Загалом, 15,9% площі країни вкриті лісами.

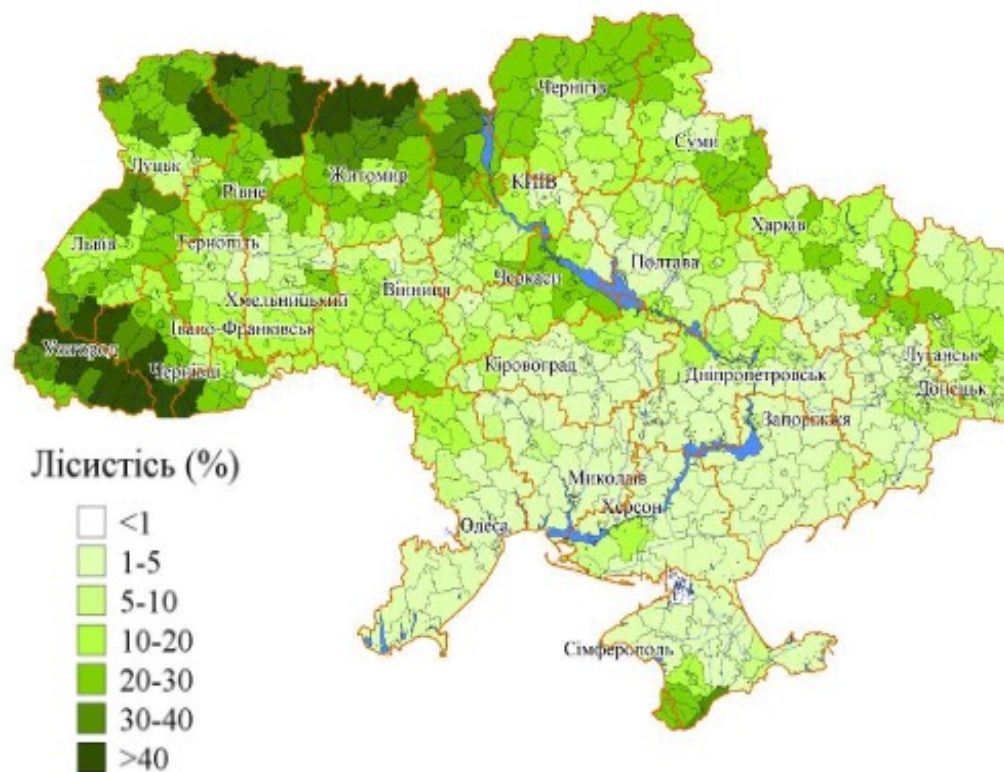
Але, незважаючи на досить невелику лісистість території, Україна займає 9-те місце у Європі за площею лісів та 6-те місце за запасами для лісовирощування.

Ліси та лісовкриті площі у 2019 р

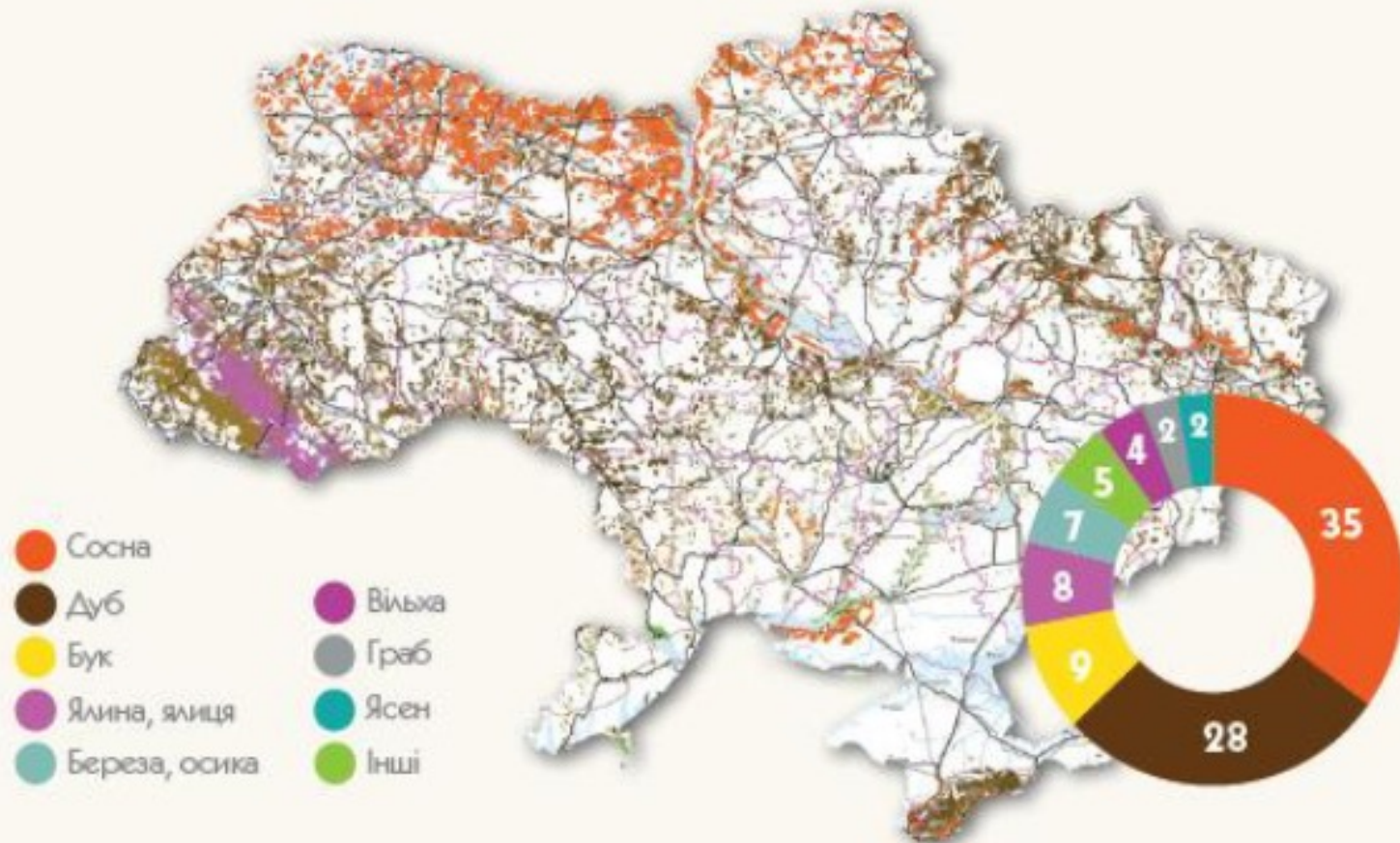

№ п/п	Країна	Загальна площа території країни, тис. га	Площа вкритих лісом земель, тис. га	Лісистість (у %)
1	Швеція	45 218	30 625	67,7
2	Іспанія	50 596	27 748	54,8
3	Фінляндія	33 814	23 116	68,4
4	Туреччина	77 945	21 702	27,8
5	Франція	54 919	17 572	32,0
6	Норвегія	32 376	12 884	38,3
7	Німеччина	35 702	11 076	31,0
8	Італія	30 132	10 916	36,2
9	Україна	60 355	9574	15,9
10	Польща	31 268	9319	29,8

Україна за площею лісів посідає дев'яте місце в Європі (без Російської Федерації).

Розподіл площі лісів України за переважаючими породами, %

Охорона земель лісогосподарського призначення поділяються:

1) заходи, що забезпечують захист земель

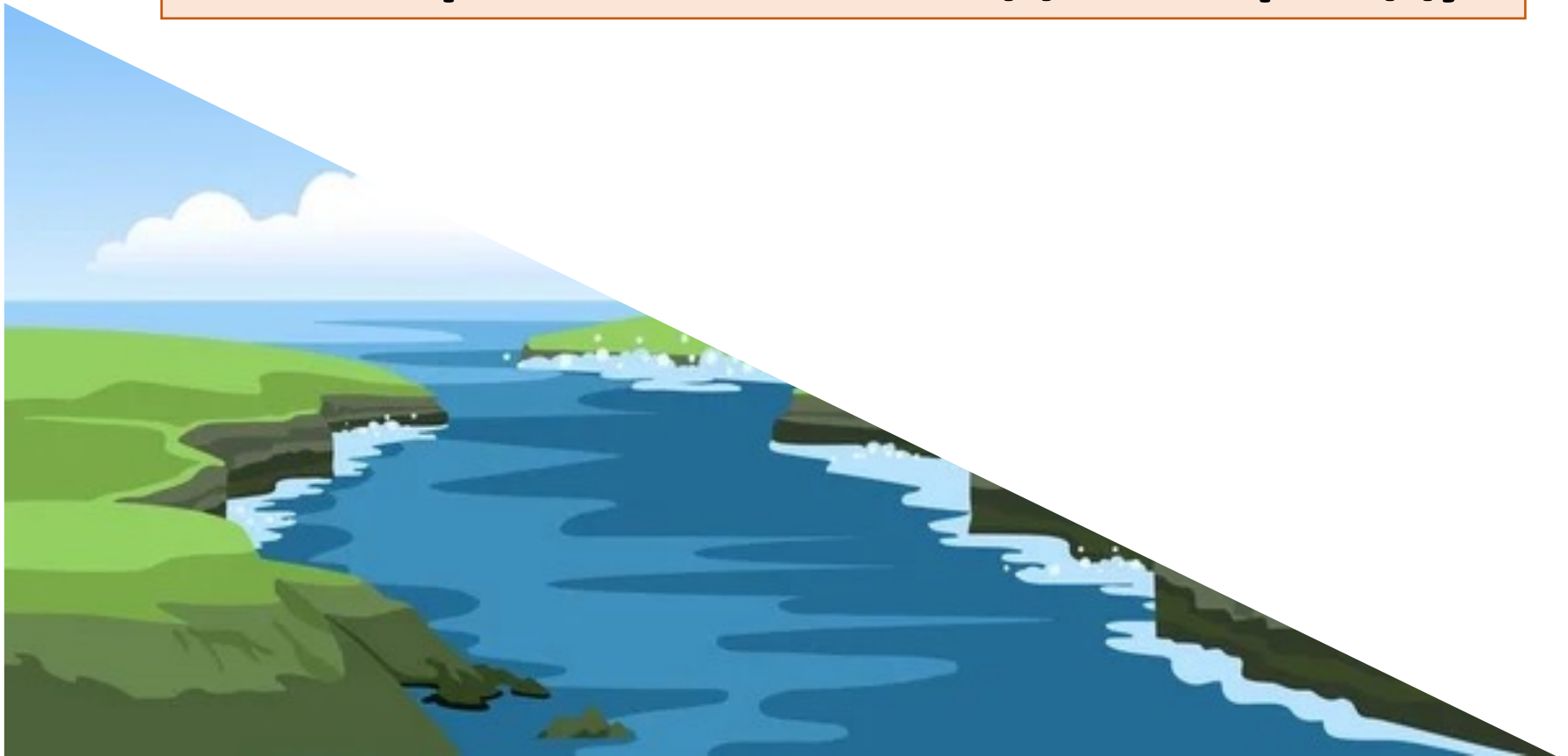
*(раціональне використання земельних лісових ділянок, запобігання вилученню цих земель без достатньої правової підстави, зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, підвищення **ефект**ивності використання цих земель, забезпечення особливого режиму земель лісогосподарського призначення);*

2) заходи щодо охорони лісів (попередження лісових пожеж, захист лісів від шкідників і хвороб, недопущення незаконних рубок лісу тощо).

Указані заходи становлять зміст охорони земель лісогосподарського призначення.

2. Охорона земель водного фонду

**До водного фонду
України належать:**

1) поверхневі води:

природні водойми
(озера);

водотоки (річки,
струмки);

штучні водойми
(водосховища,
ставки) і канали;

інші водні об'єкти;

**2) підземні води та
джерела;**

**3) внутрішні морські
води та
територіальне море.**

До земель
водного
фонду
належать
землі,
зайняті:

- морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами, не зайнятими лісами;
- прибережними захисними смугами вздовж морів, річок та навколо водойм, крім земель, зайнятих лісами;
- гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги відведення для них;
- береговими смугами водних шляхів.

Водні об'єкти загальнодержавного і місцевого значення

загальнодержавного значення

- 1) внутрішні морські води, територіальне море, а також акваторії морських портів;
- 2) підземні води, які є джерелом централізованого водопостачання;
- 3) поверхневі води (озера, водосховища, річки, канали), що знаходяться і використовуються на території більш як однієї області, а також їх притоки всіх порядків;
- 4) водні об'єкти в межах територій природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, а також віднесені до категорії лікувальних.

Водні об'єкти загальнодержавного і місцевого значення

місцевого значення

1) поверхневі води, що знаходяться і використовуються в межах однієї області і які не віднесені до водних об'єктів загальнодержавного значення;

2) підземні води, які не можуть бути джерелом централізованого водопостачання.

Користування землями водного фонду

У постійне користування землі водного фонду надаються

військовим частинам Державної прикордонної служби України з метою забезпечення національної безпеки і оборони для будівництва, облаштування та утримання інженерно-технічних і фортифікаційних споруд, огорож, прикордонних знаків, прикордонних просік, комунікацій

водогосподарським спеціалізованим організаціям

підприємствам, установам і організаціям, в яких створено спеціалізовані служби по догляду за водними об'єктами, прибережними захисними смугами, смугами відведення, береговими смугами водних шляхів, гідротехнічними спорудами та підтриманню їх у належному стані

У користування на умовах оренди земельні ділянки прибережних захисних смуг, смуг відведення та берегових смуг водних шляхів можуть надаватися :

підприємствам, установам, організаціям, об'єднанням громадян, релігійним організаціям, громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, іноземним юридичним особам

для сінокосіння, рибогосподарських потреб, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей, а також для проведення науково-дослідних робіт.

*Користування цими ділянками у зазначених цілях **здійснюється з урахуванням вимог щодо охорони річок і водойм від забруднення, засмічення та замулення**, а також з додержанням правил архітектури планування приміських зон та санітарних вимог у порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України.*

На землях водного фонду можуть проводитися роботи пов'язані

- з будівництвом гідротехнічних, лінійних та гідрометричних споруд, інженерно-технічних і фортифікаційних споруд,
- встановленням огорож, прикордонних знаків, прикордонних просік, комунікацій,
- поглибленням дна для судноплавства,
- видобуванням корисних копалин (крім піску, гальки і гравію в руслах малих та гірських річок),
- розчисткою русел річок, каналів і дна водойм,
- прокладанням кабелів, трубопроводів, інших комунікацій,

Для створення сприятливого режиму водних об'єктів, попередження їх забруднення, засмічення і вичерпання, знищення навколоводних рослин і тварин, а також зменшення коливань стоку вздовж річок, морів та навколо озер, водосховищ і інших водойм **встановлюються водоохоронні зони.**

Водоохоронна зона є природоохоронною територією господарської діяльності, що регулюється.

На території водоохоронних зон забороняється:

- 1) використання стійких та сильнодіючих пестицидів;
- 2) влаштування кладовищ, скотомогильників, звалищ, полів фільтрації;
- 3) скидання неочищених стічних вод, використовуючи рельєф місцевості (балки, пониззя, кар'єри тощо), а також у потічки.

Зовнішні межі водоохоронних зон визначаються за спеціально розробленими проектами.

До складу водоохоронних зон обов'язково входять заплава річки, перша надзаплавна тераса, бровки і круті схили берегів, а також прилеглі балки та яри.

У межах водоохоронних зон виділяються землі прибережних захисних смуг та смуги відведення з особливим режимом їх використання .

Розміри і межі водоохоронних зон визначаються проектом на основі нормативно-технічної документації.

***Межі водоохоронних зон встановлюються з
урахуванням:***

- рельєфу місцевості,
- затоплення,
- підтоплення,
- інтенсивності берегоруйнування,
- конструкції інженерного захисту берега;
- цільового призначення земель, що входять до складу водоохоронної зони.

Водоохоронна зона має внутрішню і зовнішню межі

Внутрішня межа водоохоронної зони збігається з мінімальним рівнем води у водному об'єкті.

Зовнішня межа водоохоронної зони, як правило, прив'язується до наявних контурів сільськогосподарських угідь, шляхів, лісосмуг, меж заплав, надзаплавних терас, бровок схилів, балок та ярів і визначається найбільш віддаленою від водного об'єкта лінією затоплення при максимальному повеневому (паводковому) рівні води, що повторюється один раз за десять років; берегоруйнування, меандрування; тимчасового та постійного підтоплення земель; ерозійної активності; берегових схилів і сильноеродованих земель

Зовнішня межа водоохоронної зони на землях сільських населених пунктів, землях сільськогосподарського призначення, лісового фонду, на територіях водогосподарських, лісогосподарських, рибогосподарських підприємств, а також на землях інших власників та користувачів визначається з урахуванням:

зони санітарної охорони джерел питного водопостачання;

розрахункової зони переробки берегів;

лісових насаджень, що найбільшою мірою сприяють охороні вод із зовнішньою межею не менш як 1000 метрів від урізу меженного рівня води;

усіх земель відводу на існуючих меліоративних системах, але не менш як 200 метрів від бровки каналів чи дамб.

Для гірських і передгірських річок зовнішня межа водоохоронної зони визначається з урахуванням геоморфологічних та гідрологічних умов, а також селевих та зсувних явищ.

На землях міст і селищ міського типу розмір водоохоронної зони, як і прибережної захисної смуги, встановлюється відповідно до існуючих на час встановлення водоохоронної зони конкретних умов забудови.

Водоохоронна зона морів, морських заток і лиманів, як правило, збігається з прибережною захисною смугою і визначається шириною не менш як 2 кілометри від урізу води.

3. Водно-болотяні угіддя

Водно-болотними угіддями вважаються природні комплекси боліт, заплавних лук і лісів, а також плавні та мілководні водойми чи їх ділянки глибиною до **6 метрів**.

Крім прісних територій, сюди відносять також солонкуваті та солоні, наприклад, морські акваторії, глибина яких під час відпливу також не перевищує 6 метрів.

Необхідність захисту водно-болотні угіддя:

збереження біорізноманіття

захист від повинний

підвищення родючості ґрунтів

забезпечення ланцюгів харчування

утримують близько 30% вуглецю

помякшують клімат

очищують прісну воду

Водно – болотні угіддя ”
Каркінітська та Джарилгацька
затоки”- одне з 22 найбільших ВБУ
України міжнародного значення,
внесених в Расмсарський список...

Основні положення щодо захисту водно-болотних угідь міжнародного значення були закріплені **2 лютого 1971 року** підписанням Рамсарської конвенції в Іранському місті Рамсарі.

Тоді її підписали 18 країн. Цей документ став першою глобальною угодою з охорони та збереження природних ресурсів.

Наразі до Конвенції приєдналися вже 170 країн світу, серед яких і Україна.

Мережа водно-болотних угідь міжнародного значення у нашій країні вже нараховує 50 територій.

Кожна країна має включити до переліку водно-болотних угідь міжнародного значення принаймні одне своє угіддя і взяти його під охорону.

На цей час у переліку знаходяться 2375 водно-болотних угідь загальною площею 253,614 млн га.

Серед них і 50 українських водно-болотних угідь міжнародного значення загальною площею близько 800 тис. га.

Висновки

До особливостей лісів та лісового господарства України відносяться: відносно низький середній рівень лісистості території країни; зростання лісів у різних природних зонах (Полісся, Лісостеп, Степ, Українські Карпати та гірський Крим), що містить істотні відмінності щодо лісорослинних умов, методів ведення лісового господарства, використання лісових ресурсів та корисних властивостей лісу; переважно екологічне значення лісів та висока їх частка (до 50%) з режимом обмеженого лісокористування; високий відсоток заповідних лісів (16,1%), який має стійку тенденцію до зростання; історично сформувалась ситуація закріплення лісів за численними постійними лісокористувачами (для ведення лісового господарства ліси надані в постійне користування підприємствам, установам і організаціям кількох десятків міністерств і відомств); значна площа лісів зростає у зоні радіоактивного забруднення; половина лісів України є штучно створеними і потребують посиленого догляду.

Висновки

Охорона земель водного фонду визнана пріоритетним завданням регуляторної державної політики, яка визнана як система заходів, спрямованих на запобігання та усунення наслідків забруднення, засмічування і виснаження земель водного фонду. Охорона земель водного фонду передбачає встановлення видів та значень показників водоспоживання та водовідведення, а також якості води. Вона передбачає розробку методів і засобів очищення стоків, контроль якості води та стоків.

Землі водного фонду відіграють значну соціально-економічну, екологічну й біосферну роль. Заплавні угіддя, як своєрідний тип біогеоценозів і невід'ємний елемент сучасних ландшафтів, через систему потоків енергії в них, що здійснюється під впливом живої речовини та різних природно-антропогенних факторів, впливають на інші типи екосистем і біосферу в цілому.

Рекомендована література

1. Лісовий кодекс України. Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
2. Водний кодекс України. Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр#Text>
3. Про основні засади державної екологічної політики України на період до 2030р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
4. Закон України Про схвалення Державної стратегії управління лісами України до 2035 року. Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-п#Text>
5. Закон України «Про охорону земель». Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>
6. Земельний кодекс України. Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>